

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kosonen, Heidi

Title: Karvattomuuden historiasta ja minätekniologioista sekä toisten kärsimyksistä

Year: 2021

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Sukupuolentutkimuksen seura, 2021

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

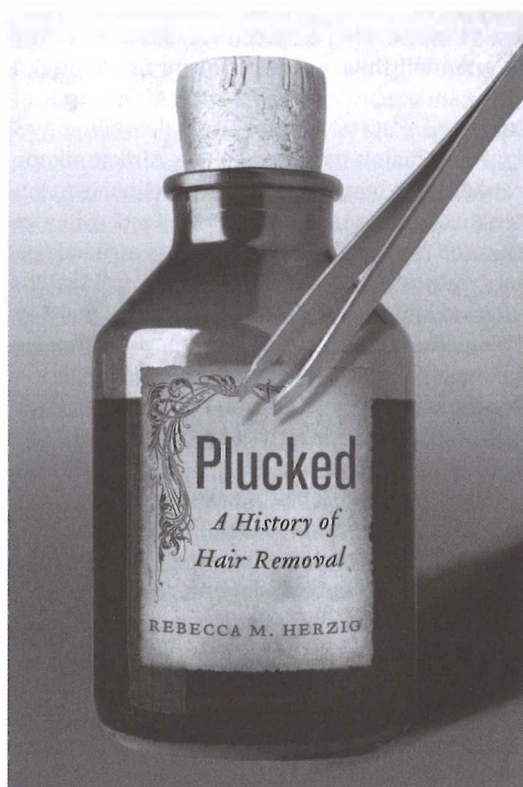
Please cite the original version:

Kosonen, H. (2021). Karvattomuuden historiasta ja minätekniologioista sekä toisten kärsimyksistä. *Sukupuolentutkimus*, 34(4), 74-78.

<https://journal.fi/sukupuolentutkimus/article/view/114201>

KARVATTOMUUDEN HISTORIESTA JA MINÄTEKNOLOGIOISTA SEKÄ TOISTEN KÄRSIMYKSISTÄ

Heidi Kosonen

Rebecca M. Herzig (2015) *Plucked: A History of Hair Removal*. New York University Press, New York and London. 287 s.

Parin viime vuosisadan aikana naiskauneus on muuttunut edellyttämään kuulaiden (viiksettömi- en ja korkeaoitsaisten) kasvojen lisäksi karvattomia kainaloita ja sääriä ja lopulta usein myös posliinista intiimialuetta. Rebecca M. Herzigin *Plucked: A History of Hair Removal* on nimensä mukainen kronologis-temaattinen katsaus niihin erilaisiin diskursseihin ja teknologioihin, joiden avulla tämä (euro-)

amerikkalaisten naisten karvaton ruumisideaali on saavutettu ja normalisoitu. Herzigin raja- aus on Pohjois-Amerikassa ja erityisesti valkoisten cis-naisten ruumiiden biovallan alaisessa itsesääätelyssä, mutta kirjan sisältö resonoi median ja globaalien kosmetiikkamarkkinoiden yhdistämässä lännessä muutenkin ja paikoin huomioi karvakysymyksen sukupuolen myös cis-naiseutta laajemmin. Karvan kyky hämmentää ja tiivistää monia yhteiskunnallisia kysymyksiä ja huolia käy teoksen luvuista selvästi ilmi, kun karvan symboliarvo risteilee siirtomaavallanai- kaisen hallintavallan oikeutuksesta aina feminismin yhteiskunnalliseen uhkaan.

Informatiivisen katsauksen ohessa Herzig tarjoaa tarpeellisen poliittisen katsauksen vallitsevan ”karvattomuustalouden” materiaaliin ulottuvuuksiin. Teos kysyy, millaisin eri tavoin viimeisen vuosisadan aikana saavutettu karvattomuuden standardi ja käytänteet kiertyvät yhteen vapaan tahdon ja kärsimyksen kysymysten kanssa. Kenen kärsimyksestä tai vapaasta tahdosta karvassa ja sen kynimisessä lopulta on kyse, ja millaisista arvoista ja hierarkioista karvanpoiston sanitisoitu, kärsimyksestä ja haitoista riisuttu imago viestii? Vaikka teoksen lähtökohdat ovat karvattomuuden ihanteen sukupuolittuneissa lähtökohdissa, kirjan yhdeksän lukua, johdanto ja päätäntö tarkastelevat oivaltavasti, miten ”terveyden, kauneuden, puhtauden ja haluttavuuden standardiksi” (s. 190) muovautunut karvattomuus ja sen käytänteet kytkeytyvät myös toisenlaisiin toiseuttamisen ja riiston ketjuihin. Erityiseen fokuksen nousevat karvatalouden etniset ja sosiaalista luokkaa koskevat ulottuvuudet ja sen vaikutukset luontoon ja toislaajisiin eläimiin.

KARVAKESKUSTELUN GENEALOGIAA JA KARVANPOISTOTEKNOLOGIOITA SATOJEN VUOSIEN AJALTA

Teoksen ensimmäinen luku alkaa ytimekkäästi ruumiinkarvoituksen koloniaaleista merkityssisällöistä. Herzig aloittaa historiikkinsa Nyky-Amerikan syntysijoilta ja tarkastelee sitä tiheää keskustelua, jota Amerikan alkuperäiskansojen sileä kasvojen ja ruumiin estetiikka aikanaan herätti eurooppalaisissa kolonisoijissa. Näin hän osoittaa, miten helposti triviaaliksi tai pinnalliseksi käsitetty ruumiinkar-

voitus avaa apposen ikkunan kulloinkin vallitseviin yhteiskunnallisiin huolenaiheisiin ja kuriositeetteihin. Alkuperäiskansojen karvattomuus hämmentää euroamerikkalaisia yli kahdeksankymmentä vuotta, 1770-luvulta 1850-luvulle: onko Amerikkaa jo asuttavien kansojen karvattomuus merkki kenties heidän biologisesta alemmuudestaan vai kyseenalaisesta estetiikantajustaan? Mitä ikinä tieteen humoraaliteoriat, fysiologiset mittaukset tai rasistiset käsitykset kyvystä estetiikkaan kykenevätkään selvittämään, karvan puute antaa parrakkaalle kolonisoijalle luvan alistaa ”feminiini” karvaton toinen paternalistisen valtansa alle. Kolonialismin aikainen tieteellinen ja poliittinen keskustelu karvoista muodostaa pohjan nykyisille käsityksille karvan kytköksestä rotuun ja sukupuoleen.

Seuraavat luvut siirtävät katseen mieheyden parrakkaasta standardista ja etnisen toisen hämmentävästä karvattomuudesta euroamerikkalaiseen naiseen ja tämän karvattoman standardin nousuun 1800-luvulta lähtien. Toinen luku tuo yhteen kaksi yllättävää Yhdysvaltain sisällissotaa edeltävää historiaa: kehittyvän kosmetiikkateollisuuden ja teollisen lihatuotannon. Vaikka muodin virtaukset ja kauneushihanne eivät vielä pakottaneet puuttumaan naisten ruumiinkarvoitukseen, kasvojen alueella sijaitsevat ”vääristymät”, kuten matala hiusraja tai viikset, olivat tuottaneet naisille eri asteista huolta ja kärsimystä 1500-luvulta saakka. Kuten Herzig kuvaa, ihmisen ulkomuodon tämän temperamenttiin ja moraaliin kykyihin sitovat humoraaliteoriat heijastuivat myös viiksekkäiden ja matalan hiusrajan omaavien naisten elämään stigmaksi, jonka lieventämiseen löytyi monia – enemmän tai vähemmän myrkyllisiä, räjähdysherkkiä tai ihoa ärsyttäviä – kotikonsteja. Varsinaiset kaupalliset keinot löytyivät kuitenkin vasta teollisen lihatuotannon myötä, joka pakotti läntiset ihmiset etsimään mahdollisimman tehokkaita ja nopeita kemikaalisia keinoja eläinten nylkemiseen. Kuten Herzig kuvaa, nämä keinot eivät välttämättä olleet sen turvallisempia kuin aiemmatkaan.

Vaikka kirjoittaja ei luennassaan huomioi erityisesti niitä monia diskursseja, joissa naiset on rinnastettu eläimiin, hänen piirtämänsä kuva naisten kosmetiikkateollisuuden ja lihatuotannon risteävistä alkukohdista on herkullinen Carol J. Adamsin (1991)

teoretisoimien lihan sukupuolipolitiikkojen valossa, joissa lihaa myydään naisten seksuaalisoiduilla ruumiilla ja naiset redusoidaan seksuaalisoiduiksi ruumiiksi: lihaksi. Herzig näkee asetelmassa joka tapauksessa ensimmäisiä kaikuja niistä sukupuolittuneista ja karvan asemasta viestivistä arvoasetelmista, jotka johtavat alkujaan johonkin toiseen tarkoitukseen suunniteltujen keinojen markkinointiin ”ylenmääräisestä” karvasta kärsiville naisille: heidän kasvokarvoituksensa koetaan sukupuolisesti kiusallisena, mutta ratkaisut löydetään vasta kuolleita ruhoja varten kehitettyjen kemikaalien kautta. Kiinnostavaa on myös Herzigin mainitsema mainosten orientalistinen sävy, jossa karvattomuuden glooria kytkeytyy ei-länsimaisten naisten seksuaalisointiin.

Kolmannessa luvussa Herzig esittelee tieteen moniäänistä ja vilkasta keskustelua, joka vuoden 1871 jälkeen, Darwinin *Descent of Man* -teoksen julkaisun myötä, päättyi korvaamaan aiemmat humoraaliteoriat ajatuksella ihmisrotujen evoluutiosta sekä miesten karvaisuudesta ja naisten karvattomuudesta. Ruumiinkarvan symboliarvo ei paradigmanmuutoksen myötä vähentynyt. Herzig huomaa niiden erilaisten diskurssien kerrostuman, joiden myötä ”ylenmääräisestä karvoituksesta” muodostui poikkeus, ongelma ja patologia, ja naisten karvattomuudesta rakentui puolestaan ”ylivoimainen kauneuden ja puhtauden” ideaali (s. 58). Herzigin katsauksessa tämän ideaalin läpiajajien joukosta löytyy estetiikan, dermatologian ja hygienian kaltaisten tieteenalojen lisäksi sellaisia aloja kuten seksologia, kriminologia ja psykiatria, joiden tuntijat 1800-luvulla tarkastelivat karvoitusta sosiaalisen, seksuaalisen, moraalisena ja kriminaalisen rappion merkinä. Juuri näiden karvan symbolisoimien sosiaalisten arvojen Herzig esittää johtaneen niihin lisääntyneisiin pyrkimyksiin taistella naisten karvoitusta vastaan, joiden voisi väittää olevan myös nykyisen standardin ja käytänteiden taustalla.

Kolmessa seuraavassa luvussa tämän standardin ja näiden käytänteiden historiaa seurataan erilaisiin karvanpoistoteknologioihin keskittyvistä näkökulmista. Neljäs luku, jossa tarkastellaan nykyisen karvattomuusstandardin ja erilaisten esimodernien karvojenpoistoteknologioiden historiaa, aukeaa lukijalle nykyajan alun historiikkina: tieteellisten

biovaltakurssien ja lisääntyneiden markkina-
tuotteiden lisäksi uuden standardin ja uusien kos-
metiikkatuotteiden taustavaikuttimina toimivat
puritaanista vaatetusta enemmän ihoa paljastava
muoti, kauneuslehtien synty ja nousu ja valkoisten
euro-amerikkalaisten yläluokkaisten naisten tarve
erottautua (muista) maahanmuuttajista, köyhäli-
stöstä sekä ”karkeista ihmisistä”. Viidennessä luvussa
Herzig seuraa erityisesti hormonien löytämisen vai-
kutuksia. Jos naisten karvaisuuden syyt oli jo ennen
1900-lukua johdettu seksologiassa ”käänteisiin sek-
suaalintuntemuksiin” (*sexual inversion*), hormonien
löytyminen syvensi käsitystä naisten karvaisuuden
taustalla piilevistä sukupuoli- ja seksuaalisista ”poik-
keustiloista” ja myös tarjosi uusia keinoja ongelman
korjaamiseen. Kuudennessa luvussa Herzig tarkas-
telee sheivaamisen ja partaterien historiaa, joiden
hitaaseen omaksumiseen (ja nimeen edelleen) hei-
jastui käytännön käsittäminen miehiseksi ja siksi hä-
vettäväksi, vaikka karvojen höyläminen eittämättä
näyttäytyy monta muuta Herzigin kuvaamaa tekno-
logiaa turvallisempaan ja kivuttomampaan. Tältä
osalta Herzig nivoo keskustelun yhteen 1970-luvun
feministisen vastarinnan kanssa, jonka myötä sääri-
ja kainalokarvat nousivat vihaisen feministin kult-
tuuriseksi symboliksi. Juuri kainalokarvoihin liittyvä
keskustelu myös todistaa erinomaisesti sitä, miten
nopeasti naisten karvattomuuden ideaali on nor-
malisoitunut ruumiinkarvoituksen osalta, kuten
Herzig itsekin huomauttaa: toisen aallon feminis-
tien kritisoima käytänne oli tuotettu normiksi noin
kahden sukupolven aikana.

Seitsemännessä luvussa tarkastellaan ruumiin-
karvattomuuden uusinta trendiä, eli häpykar-
voituksen lyhyttä suosiota ja nopeaa väistymis-
tä intiimialueiden karvattoman ideaalin rinnalta.
Karvattomuuden normalisoitumisen nopeus ja
pornografian sekä pornoistuneen median vaikutus
standardiin hätkähdyttävät: Herzig paikantaa
tarkastelemansa brasilialaisen vahauksen trendin
nousun erääseen suosittuun *Sinkkuelämää* -sarjan
vuonna 2000 esitettyyn jaksoon. Intiimialueiden
karvojenpoisto nostaa Herzigin luennassa esiin kiin-
nostavia kysymyksiä ruumiinkarvojen rodullisista
politiikoista aina brasilialaisen vahauksen nimeä
myöten, joka kantaa kaikuja karvojen poistamisen
jo aiemmin huomatuista orientalistisista ja seksu-

alisoiduista konnotaatioista. Toisaalta Herzigin tois-
tamien naisten perustelut oman tahdon roolista kar-
vojen poistossa ovat kiinnostavia, kun huomataan
monien naisten rakentama erottelu ”muissa kult-
tuureissa” tapahtuvaan sukuelinten rituaaliseen sil-
pomiseen. Sen monet naiset kokevat tapahtuvaksi
joko pakon tai sosiaalisen paineen alla, toisin kuin
omien valintojensa.

Herzig paneutuu luennassaan erityisesti karvan-
poistokulttuurin kaupallistumiseen ja palvelullis-
tumiseen, johon liittävistä kyseenalaisista seikoista
hän mainitsee öljyn kaltaisten ympäristölle haital-
listen aineisoiden säätelyn puutteen kosmetiikka-
tuotteiden osalta ja maahanmuuttajien työpanok-
sella pyörivät matalapalkkaiset palveluammatit,
joiden turvallisuutta ei yhtäältä valvota ja joiden
vaatimaan tunnettyöhön ei toisaalta kiinnitetä hu-
miota. Herzigin kysymys siitä, kenen kärsimykses-
tä puhutaan karvojenpoistosta puhuttaessa, on
erityisen relevantti: jos valkoistennaisten kärsimys
kivuliaissa hoidoissa jää monesti marginaaleihin
ja nousee esiin vain miesten kokeillessa vahausta,
kipua aiheuttavia hoitoja pilkkahinnalla tekevien
maahanmuuttajien kärsimys ohitetaan kokonaan.

Kahdeksannessa luvussa Herzigin katseen koh-
teena ovat laserhoidot, tuorein karvanpoiston tek-
nologioista. Viimeistään tämän luvun kuvaus puut-
teista laadun- ja turvallisuudensäätelyssä suhteessa
mainoskuvastojen seksuaalisoituun ja kivuttomaan
mielikuvaan nostaa esiin kysymyksen siitä, kuinka
monta kosmeettisesti tai fyysisesti vammautunut
naista ja kuolonuhria karvojen poisto ja niiden
taustalla olevat markkinat ja normit ovat histori-
an saatossa vaatineet. Jo aiemmin Herzigin kuva-
ukset karvan poistossa hyödynnetyistä myrkyistä,
sähköshokeista ja sädehoidoista ovat olleet hurjaa
luettavaa. Tämän teknologian osalta vaarat kytke-
tyvät karvoituksen rodullistettuihin politiikkoihin
ja laserin kannalta ongelmaksi nimettyyn ”liikaan
melaniiniin” ”etnisillä asiakkaila”, mikä tekee las-
erhoitojen haitoista ja vaaroista epätasaisesti ja-
kautuneita ja saa pohtimaan karvanpoistoon kes-
kittyneiden markkinoiden ja kosmetiikkatuotteiden
taustalla piilevää ihmisyyden valkoista standardia
ja valkoisuuteen kytkettyä puhtauden symboliik-
kaa (esim. Dyer 1997). Kuten Herzig kuvaa, näistä
vaaroista huolimatta laserhoidot ovat säilyttäneet

asemansa karvanpoiston standarditeknologiana ja emansipaation kultaisena symbolina (s. 169). Herzigin esiin nostama keskustelu transnaisten oikeutuksesta laserhoitoihin virittää puolestaan uudesta kulmasta kirjan lukuja yhteen nivovan kysymyksen sekä karvaisuuteen että karvojen poistoon liittyvästä kärsimyksestä vasten ruumiin ehostamisen pinnallista imagoa.

Kirjan yhdeksäs ja viimeinen luku on omistettu kehiteillä olevalle geeniteknologialle. Sen myötä Herzig tarkastelee karvanpoiston asemaa kulttuurin yleisessä medikalisoitumisessa ja kapitalistisilla lääke- ja kosmetiikkamarkkinoilla, joilla lobbaajat pyrkivät jatkuvasti rakentamaan markkinoille uusia kategorioita ja synnyttämään kuluttajissa tarpeita. Standardinvastaiseen karvaisuuteen ja karvanpoistoon liittyvä inhimillisen kärsimyksen sivuuttaminen on tullut ilmi jo aiemmin, mutta tämän luvun luennassa se nousee keskeiseksi tekijäksi. Tiede ei ole yli kahdensadan vuoden aikana onnistunut kehittämään turvallista ja kivutonta tapaa karvojen poistamiselle. On erityisen huomionarvoista, että tieteen biovaltakurssit ovat osallistuneet saman karvattomuuden standardin tuottamiseen, johon ne nyt kieltäytyvät kehittämästä kärsimystä minimoivia ratkaisuja. Herzigin luennassa kysymys kytkeytyy karvan hankalaan kulttuuriseen asemaan ja tieteen sukupuolittuneisiin rajanvetoihin: kirjaan haastatellut asiantuntijat korostavat karvanpoistoteknologioiden kaltaisiin esteettisiin lääkkeisiin ja hoitoihin kytkeytyviä imagohaittoja ja niiden aiheuttamaa inhoa. Asiantuntijoiden äänellä Herzig ihmettelee karvoituksen triviaaliutta suhteessa ihon asemaan ihmisen suurimpana elimenä. Hän vertaa tilannetta esimerkiksi peniksen hoitamiseen kehitettyihin teknologioihin ja lääkkeisiin.

VÄKEVÄÄ ARGUMENTOINTIA TRIVIALISOITUJEN MINÄTEKNOLOGIOIDEN TUOTTAMASTA KÄRSIMYKSESTÄ

Kokonaisuutena Herzigin teos tarjoilee sen, minkä johdannossa lupaakin: kuvauksen euroamerikkalaisten cis-naisten elämään vaikuttavista karvattomuusteknologioista, joiden rodullistavat elementit orientalismista matalapalkkaorjuuteen piirtyvät voimakkaasti näkyviin. Karvanpoiston euro-amerik-

kalaiseen historiaan syvästi perehtynyt ja kärsivällisesti sukupuolen ja rodullistettujen ruumiiden trivialisoidusta kärsimyksestä argumenttia kehittävä teos onkin kiinnostavaa (ja kumman nautinnollista) luettavaa. Historiikki herättelee huomaamaan, miten etenkin karvattomuuden ideaalin kohdalla on helppo olla tietoinen standardista, mutta ei niistä teksteistä, joista standardi on saanut alkunsa. Valkoisten naisten monin eri konstein aikaan saatu karvaton ruumis on niin sanotusti luonnollistettu, historiasta ja rakentuneisuuden merkeistä tyhjäksi pyyhitty.

Ruumiiseen kohdistuvaa, normien välityksellä operoivaa ja helposti näkymättömiin jäävää biovaltaa tarkastelevana tekstinä *Plucked* onkin varsin pätevä ja ilmiötä hyvin havainnollistava. Päätännössä Herzig sitoo historiasta riisutut karvattomuuskäytännöt vallan siirtymään, jossa monet aiemmin kurivallan alla aikaan saadut ruumiinkontrollin muodot toteutuvat ihmisten itsesääteilyllä. Se imitoi vapaata tahtoa mutta saa kimmokkeensa useista auktorisoiduista diskursseista, niiden tuottamista normeista ja siitä kärsimyksestä, jota normeista poikkeaminen aiheuttaa. Biovaltaan likeisesti kuuluvan medikalisaation osalta on kiinnostavaa, että Herzig korostaa vakavan ja tarpeellisen lääketieteen rakentumista negaatiassa triviaaliin ja ylenmääräiseen. Kirjassa fokuksessa olevat valkoiset cis-naiset tuntuvat paikoin jopa koekaniineilta kehittyville teknologioille, joita ei lopunperin ole suunniteltu heidän ruumiinkarvojensa poistamiseen.

Herzig myös osoittaa, että nämä etuoikeutettujen naisten uudet itsekehittämisen muodot nojaavat kestävämpään kulutuskulttuuriin ja tietynlaisen toisenlaisten (muunsukupuolisten, rodullistettujen ja toislaisten) elämien poissulkemiseen. Kuten monet muutkin stigmatisoidut ilmiöt, karva toimii jakorajana monissa klassisissa dikotomioissa, joista Herzig itse keskittyy binääriseen sukupuoleen ja etuoikeutettuun valkoisuuteen lukuisine jäämäkategorioineen. Ruumiin karvan kiusallinen asema myös määrittelee lopulta sitä, kenen kärsimykselle annetaan tilaa ja kenen kärsimystä ei oteta tosissaan, kuten Herzig painokkaasti toteaa. Herzigin painava argumentti nojaa hänen jo johdannossaan esiin nostamaansa esimerkkiin Guantanamo Bayn vankileiriltä, jossa terrorismista vangittujen

vankien kiduttamisessa hyödynnettiin myös pakotettua karvojenpoistoa. Toisin kuin monilla muilla kidutusmekanismeilla, karvanpoistolla ei juuri ollut painoarvoa kidutusta kritisoineissa uutisissa, joissa se saatettiin jättää mainitsematta. Toisaalta karvanpoisto välineellistyi vastauutisten kärsimystä vähättelevissä taktiikoissa. Kirjan lopussa esimerkiksi palaten Herzig esittääkin väkevästi, että karvanpoistoon liittyvä inhimillinen ja ei-inhimillinen kärsimys – oli kyseessä sitten pakotettu kärsimys tai itse vallitsevien rakenteiden puitteissa valittu – saa alkunsa sen banalisoidusta luonteesta: me kaikki olemme siihen osallisia nyppiessämme ja sheivatesamamme itseämme ja/tai ostaessamme kuukausittaisia laser- ja vahahoitoja.

Vaikka Herzig ottaa voimakkaasti kantaa karvanpoistoon liittyvän kärsimyksen kollektiiviseen syyllisyyteen, hän ei kuitenkaan syyllistä tarkastelukohteitaan eikä lukijoitaan karvoitukseen liittyvien minäteknologioiden käyttöön otosta ja normalisoinnista. Pikemminkin Herzig ymmärtää sitä hankaluutta, mikä kiusallisten karvojen ja häpeää ja itseinhoa tuottavien normien väliin pingottumisesta

seuraa. Hänen historiikkinsa piirtää kuvan ruumiinkarvasta monien hankalien tunteiden värittämänä ilmiönä ja symbolina, monenlaisten sosiaalisten huolien kiinnittymispisteenä. Jälkipuheessa Herzig vielä reflektoi ruumiinkarvan herättämää akateemista inhoa ja häneen kohdistettuja toistuvia vaatimuksia avata ulkopuolisille oman tutkimuksensa henkilökohtaisia taustoja. Inhontutkimuksesta käsin pohdinta on kiinnostavaa, sillä näyttäisi, että inhottavana koettu karva kykenee myös diskursiivisena ilmiönä leimaamaan ja tahraamaan ne, joihin se kiinnittyy.

FT Heidi Kosonen (taidehistoria/ kulttuurintutkimus) väitteli syksyllä 2020 Jyväskylän yliopiston Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitoksella tabua, biovaltaa ja itsemurhaelokuvia käsittelevällä väitöskirjalla. Hän on humanistista inhontutkimusta korostavan Inhoverkoston toinen perustajajäsen ja syventyy parhaillaan vihapuheeseen, vastapuheeseen ja digitaalisiin affekteihin. Kosonen kirjoittaa toisinaan tutkimusblogia osoitteessa <https://theoryoftaboo.wordpress.com>.

KIRJALLISUUS

- Adams, Carol J. (1991) *The Sexual Politics of Meat: A Feminist-Vegetarian Critical Theory*. New York: Continuum.
- Dyer, Richard (1997) *White*. London: Routledge.